

Обставини справи

Справа стосувалась скарги заявника про те, що його арешт під час мирної демонстрації, яка була частиною серії протестів проти неприйняття парламентом змін до Конституції Грузії, спрямованих на сприяння переходу парламентської виборчої системи від «змішаної» до пропорційної та накладення санкції у вигляді позбавлення волі за адміністративні правопорушення, становив втручання в його права на свободу вираження поглядів та свободу зібрань, що є порушенням статей 10 та 11 Конвенції.

Заявник, який є громадським активістом та членом Грузинської лейбористської партії з 2019 року, скаржився, що його було засуджено до восьми діб адміністративного арешту у 2019 році за образи працівників правоохоронних органів та непокору їх законним розпорядженням під час мирної демонстрації.

29 листопада 2019 року відбулася демонстрація перед Національною парламентською бібліотекою Грузії. Точна кількість учасників мирної демонстрації залишилася незрозумілою, але відеоматеріал, що стосувався події, показав пару сотень осіб і велику кількість співробітників поліції, які зібралися на місці. Під час вищезгаданих подій заявник звернувся до працівників поліції (нібито у відповідь на заклики поліції розчистити дорогу), тримаючи бобові в руці і голосно викрикуючи, що бобові були «кашею для рабів». Згідно з матеріалами справи, він кинув бобові в офіцерів, вигукуючи «рабовласницька каша для поліції». Відеоматеріали, доступні у матеріалах справи, показали, що заявника було негайно заарештовано. Арешт відбувся об 11:45. Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення, заявник перекрив дорогу, порушив громадський порядок, чинив опір поліції, ображав працівників поліції та не виконував їхніх законних наказів.

Того ж дня – 29 листопада 2019 року – Тбіліський міський суд визнав заявника винним у образі працівників правоохоронних органів та непокорі їх законним розпорядженням. Заявник був засуджений до восьми днів адміністративного затримання.

Що стосується застосування судом до заявника санкції у вигляді восьми діб адміністративного арешту, а саме позбавлення волі, суд дійшов висновку, що «з огляду на особистість заявника та ступінь [серйозності] його дій», накладення штрафу або усного попередження не забезпечило б досягнення цілей покарання.

Посилаючись на статтю 11 Конвенції, заявник скаржився, що його засудження було свавільним та надмірним, зауважуючи, що його показовий та усний протест не був спрямований на конкретних працівників поліції, а стосувався будь-якого працівника поліції, який діяв незаконно – форма вираження поглядів, захищена правом на свободу слова. Він також оскаржив висновки національних судів про те, що він перекрив дорогу під час акції протесту і що прохання офіцерів очистити її було законним. Заявник стверджував, що втручання в його права, захищені Конвенцією,

не було передбачено законом, не переслідувало законної мети і не було необхідним у демократичному суспільстві.

Оцінка Суду

Першочергово ЄСПЛ вказав та звернув увагу на те, що право на свободу зібрань є фундаментальним правом в демократичному суспільстві і, як і право на свободу вираження поглядів, є однією з основ такого суспільства, а тому втручання у право на свободу мирних зібрань становитиме порушення статті 11 Конвенції, якщо воно не «передбачено законом», не переслідує одну або кілька законних цілей відповідно до пункту 2 і не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення відповідної мети або цілей.

Окрім цього, ЄСПЛ зазначив, що скарги заявника повинні розглядатися лише відповідно до статті 11 Конвенції, яка, однак, повинна розглядатися у світлі статті 10 Конвенції. У зв'язку з цим ЄСПЛ нагадав, що захист особистих думок відповідно до статті 10 Конвенції є однією з цілей свободи мирних зібрань, як закріплено в статті 11 Конвенції.

Крім того, ЄСПЛ готовий погодитись, що втручання було передбачено законом, а саме статтею 173 Кодексу про адміністративні правопорушення і його метою було запобігання безладу та захист прав інших осіб. Таким чином, завданням ЄСПЛ було визначити, чи втручання у право заявника на свободу зібрань, розглянуте у світлі права на свободу вираження поглядів, відповідало «нагальній соціальній потребі» і було «пропорційним переслідуваній законній меті».

Беручи до уваги вищевикладене, ЄСПЛ підкреслив, що з огляду на те, що заявник хотів висловити свою незгоду з тим, що Парламент не спромігся посилити демократичний процес в країні шляхом прийняття виборчої реформи, як було заплановано раніше, це було питанням суспільного інтересу і сприяло триваючому обговоренню в суспільстві. З огляду на це, для обґрунтування обмеження висловлення заявником своїх думок під час демонстрації потрібні дуже вагомі причини.

На цьому тлі ЄСПЛ підкреслив той факт, що заявник міг висловити свій протест без будь-яких перешкод, навіть якщо він, вірогідно, і перекрив дорогу в процесі висловлювання своєї незгоди, до того моменту, коли він почав кидати бобові в поліцейських, кажучи їм, що це була «каша для рабів». Його поведінка, мабуть, передбачала, що офіцери були «рабами». У зв'язку з цим ЄСПЛ повторив та наголосив, що державні службовці, які офіційно виконують свої обов'язки, підлягають більш широким межам прийнятної критики, ніж звичайні громадяни, і певний ступінь непропорційності може підпадати під ці межі.

Однак, навіть припускаючи, що в ширшому контексті демонстрації поведінка заявника мала на увазі, що поліція служила тим, хто перебував при владі, а не просто підтримувала громадський порядок, ЄСПЛ не може ігнорувати той факт, що його поведінка не обмежувалася словесним вираженням і включала фізичне кидання предметів – в даному випадку сушених бобових – у працівників поліції. Враховуючи,

що співробітники поліції повинні були бути навчені, як реагувати на таку поведінку, оскаржувана поведінка відбувалася публічно, перед групою сторонніх осіб, поки співробітники виконували свої обов'язки, а тому ЄСПЛ вважав, що принцип, згідно з яким державні службовці повинні бути захищені від образливих та лайливих словесних нападів під час виконання службових обов'язків, є ще більш актуальним у таких справах, як нинішня, які виходять за рамки словесного вираження і передбачають, як зазначалося вище, фізичне кидання предметів в поліцію, навіть якщо кидання цих предметів не становило прямої загрози.

ЄСПЛ взяв до уваги той факт, що, окрім поведінки заявника по відношенню до працівників поліції, рішення національних судів також стосувалися непокори заявника наказу звільнити дорогу на місці демонстрації. Однак, беручи до уваги, що поліція затримала заявника лише після його оскаржуваної поведінки, – фізичного кидання предметів – в даному випадку сушених бобових у працівників поліції, яка, крім того, як видається, була в основі національного провадження проти нього, ЄСПЛ вважав, що санкція у вигляді восьми діб адміністративного арешту головним чином стосувалася експресивної поведінки, спрямованої проти працівників поліції, яка – незважаючи на спричинені нею порушення – підпадала під дію статті 10 Конвенції.

У зв'язку з цим ЄСПЛ нагадав, що дискреційні повноваження Договірних Держав щодо покарання за незаконну поведінку, пов'язану з вираженням поглядів або асоціаціями, хоча і широкі, не є необмеженими, і він повинен розглядати з особливою ретельністю справи, коли санкції, застосовані національними органами влади за ненасильницьку поведінку, передбачають тюремне ув'язнення. Це пов'язано з тим, що накладення санкцій, якими б вони не були, на особу, яка висловлює свою думку, може мати небажаний охолоджуючий вплив на публічні виступи. У цьому контексті ЄСПЛ не міг обійти увагою той факт, що основною причиною присутності заявника на демонстрації був протест проти неприйняття парламентом важливих законодавчих реформ. Його дії не були жорстокими і не завдавали жодних травм поліцейським і навряд чи могли бути спрямовані на заподіяння їм фізичної шкоди. Крім того, відповідна поведінка не призвела до будь-якої ескалації обставин на місцях. Також, сама демонстрація була мирною, в ній брала участь велика кількість людей. Своєю оспорюваною поведінкою заявник – політик – нібито висловлював свою думку про те, що працівники поліції підтримували правлячу партію, яка була джерелом невдалої реформи. Хоча аргументація ЄСПЛ не повинна сприйматися як схвалення способу, у який заявник висловив свої погляди, слід нагадати, що стаття 10 Конвенції захищає не тільки суть висловлених ідей та інформації, а й форму, у якій вони передаються.

А тому, навіть якщо поведінка самого заявника може виправдати втручання органів влади, вони повинні мати на увазі, що санкція тримання під вартою в цій справі була застосована в контексті здійснення основної свободи, що вимагає особливо уважного підходу. Навпаки, жоден з вищезазначених елементів не був розглянутий як частина міркувань національних судів щодо їхнього рішення про накладення покарання у вигляді позбавлення волі. Крім того, ЄСПЛ не вважав, що

підстави, наведені в рішенні суду першої інстанції, зокрема: «особистість» заявника та «серйозність» поведінки, приписуваної йому, – були достатніми, без подальшої деталізації, для того, щоб призначити покарання у вигляді адміністративного затримання на строк у вісім днів. Зокрема, посилання на «особистість» заявника, саме по собі без належного обґрунтування, не було достатнім для виправдання накладення покарання у вигляді позбавлення волі за ненасильницьку, навіть якщо вона була руйнівною, поведінку заявника. Що стосується «серйозності» поведінки заявника, то це, як видається, стосувалося необхідності покарання в цілому, а не пропорційності обраного заходу, і тому не може вважатися достатнім для обґрунтування призначення строку ув'язнення, яким би коротким воно не було, в контексті реалізації заявником своїх прав на свободу вираження поглядів та зібрань.

ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди не надали достатніх підстав для обґрунтування пропорційності втручання в даній справі, а тому було допущено порушення статті 11 Конвенції у світлі статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) у світлі статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 травня 2023 року й набуло статусу остаточного 11 серпня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.